

УДК 378.4

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.4

КАРИЧКОВСЬКИЙ Василь Дмитрович –доктор педагогічних наук, доцент кафедри маркетингу,
менеджменту та управління бізнесом,

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5793-0482>e-mail: vkarychkovskiy@gmail.com**КАРИЧКОВСЬКА Світлана Петрівна** –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов,

Уманського національного університету садівництва

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0620-4392>e-mail: karychkovska@gmail.com

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах становлення ринкової економіки пріоритетними напрямами державної політики України є удосконалення інституційного середовища аграрного сектору та гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів. Повноцінна реалізація потенціалу аграрного сектору передбачає забезпечення високої економічної ефективності господарювання, що ґрунтується на виробництві якісної конкурентоспроможної продукції з використанням високоінтенсивних технологій та її ефективної реалізації. За таких умов істотно зростає роль системи управління, де провідну функцію відіграє належне забезпечення агровиробництва висококваліфікованими менеджерами, здатними до вирішення питань управління, планування та контролю у підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання.

Однією з необхідних передумов забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців є модернізація системи вищої освіти України з урахуванням правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних та політичних чинників інституційного середовища.

Мета статті. У такому контексті одним із найважливіших завдань є вивчення та впровадження сучасного досвіду інших держав. Досвід Республіки Польща з аналогічними для України освітніми умовами становить інтерес з метою прогнозування напрямів модернізації професійної підготовки та імплементації кращих елементів передового педагогічного досвіду у національну систему вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Статті 9 пункту 2 Закону Республіки Польща «Про вищу освіту» від 27 липня 2005 р. [1] Міністр Науки і вищої освіти Польщі визначає своїм розпорядженням види напрямів підготовки

першого та другого циклу навчання, тобто ліценціату та магістратури. Згідно з Розпорядженням Міністра науки і вищої освіти Польщі від 12 червня 2006 р. [2] визначено 118 напрямів підготовки студентів рівня бакалавр та магістр у системі вищої освіти Польщі. Серед визначеного переліку лише 2 напрями передбачають підготовку майбутніх менеджерів: Zarządzanie (Менеджмент) та Zarządzanie i inżynieria produkcji (Управління та виробництво продукції).

Відповідно до Постанови ЄС № 1888/2005 від 26 жовтня 2005 р. стосовно створення загальної класифікації територіальних одиниць для статистики (NUTS) у Польщі виділяють шість макрорегіонів [3].

Аналіз даних, представлений у таблиці 1 свідчить, що кожний з макрорегіонів Республіки Польща представлений одним аграрним ЗВО. Причому, у розрахунку на один ЗВО припадає від 2751,6 тис. га загальної території в Південному регіоні до 6670,7 тис. га в Північно-Західному.

У розрахунку на чисельність населення значення співвідношення варіює від 3915,5 тис. осіб у Південно-Західному регіоні до 9019,9 тис. осіб у центральному, а у решті регіонів на один аграрний ЗВО припадає від 5,4 до 7,9 млн. осіб (табл. 1) згідно даних веб-ресурсу [https://uk.wikipedia.org/wiki/Воеводство_\(Польща\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Воеводство_(Польща)).

Отже, територіальне розміщення аграрних закладів вищої освіти у Республіці Польща є відносно рівномірним у розрізі визначених адміністративно-територіальних одиниць, що дозволяє університетам адекватно використовувати їх навчально-педагогічний потенціал, а народногосподарському комплексу Польщі мати достатнє забезпечення висококваліфікованими фахівцями.

Таблиця 1

Рівномірність територіального розподілу аграрних ЗВО Польщі

Макрорегіон за NUTS 1	Воеводство	Столиця	Площа, тис. га	Населення, тис. осіб	Аграрний ЗВО
Південний	Малопольське	Краків	2751,6	7929,3	Краківський АУ
	Сілезьке	Катовіце			
Південно-Західний	Нижньосілезьке	Вроцлав	2935,8	3915,5	Вроцлавський ПУ
	Опольське	Ополе			
Північний	Кувясько-Поморське	Видгош	6045,5	5703,2	УТПН в Видгоші
	Поморське	Гданськ			
	Вармінсько-Мазурське	Ольштин			
Північно-Західний	Любювське	Гожув-Везкопольський, Зелена Гура	6670,7	6087,6	Познанський УТПН
	Великопольське	Познань			
	Західно-поморське	Шчешін			
Східний	Люблінське	Люблін	6315,5	5456,2	Люблінський УТПН
	Підкарпатське	Жешув			
	Підляське	Білосток			
Центральний	Мазовське	Варшава	6548,7	9019,9	Варшавський СГУ
	Лодзинське	Лодзь			
	Свентоховське	Кельце			

З визначених шести закладів вищої освіти Республіка Польща що позиціонуються як сільськогосподарські та природничі (табл. 1), лише три з них у 2014-2016 роках здійснювали підготовку менеджерів, зокрема: Варшавський сільськогосподарський університет (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) [4], Краківський аграрний університет (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) [5] та Люблінський університет природничих наук (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie) [6]. Варто відмітити, що у перших двох здійснюють підготовку за напрямом «Управління» (Zarządzanie), а в Люблінському університеті природничих наук – за напрямом «управління та виробництво продукції» (Zarządzanie i inżynieria produkcji).

Згідно з статтею 164а Закону «Про вищу освіту» від 27 липня 2005 р. [1] для того, щоб отримати диплом вищої освіти першого циклу (ступінь ліценціат або інженер), студенти зобов'язані здобути мінімум 180 кредитів ECTS, а для другого циклу (ступінь магістр) – мінімум 90 кредитів. Статтею 166 пункту 1 вказаного Закону визначено мінімальну тривалість підготовки фахівця: рівень ліценціат – 6 семестрів, інженер – 7 семестрів, При цьому пунктом 4 статті 166 мінімальна тривалість підготовки магістра складає від 3 до 4 семестрів.

Для аналізу освітніх умов підготовки майбутніх фахівців рівня ліценціат та магістр напрямом «Zarządzanie» (Управління) в аграрних ЗВО Республіки Польща розглянемо навчальні плани трьох аграрних університетів: Варшавського сільськогосподарського університету (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, далі Варшавський СГУ), Краківського аграрного університету (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, далі Краківський АУ) та Люблінського університету природничих наук (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, далі

Люблінський УПН).

За умови рівномірного розподілу навчального навантаження протягом усього періоду навчання та при сумарному навантаженні програми першого ступеня (ліценціат) на рівні 180 кредитів ECTS та шести семестрів підготовки, середньосеместрове навантаження повинно становити близько 30 кредитів. З метою аналізу дотримання даної вимоги у досліджуваних аграрних ЗВО Польщі проаналізуємо дані таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл навчального навантаження за семестрами напрямів підготовки «Zarządzanie» (Управління) та «Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції) рівня ліценціат в аграрних ЗВО Республіки Польща у 2016 р., кредити ECTS

Семестр	Варшавський СГУ	Краківський АУ	Люблінський УПН
I	30	30	30
II	30	30	30
III	31	30	30
IV	30	30	30
V	33	30	30
VI	30	30	30
VII	-	-	30
Всього	184	180	210

З даних таблиці 2 видно, що в розрізі аграрних ЗВО Польщі вимог нормативного значення середньосеместрового навантаження у 30 кредитів дотримано у Краківському аграрному університеті та Люблінському університеті природничих наук, тоді у Варшавському сільськогосподарському університеті існують певні відхилення, зокрема: у третьому семестрі навчальне навантаження склало 31 кредит, а у п'ятому – 33. Слід відмітити, що навчальний курс підготовки ліценціата у Варшавському СГУ та Краківському АУ складає 6 семестрів обсягом 180-184 кредити, а у Люблінському УПН – сім семестрів загальним обсягом 210 кредитів. У навчальних планах польських ЗВО, подібно до ЗВО України, є нормативні та вибіркові дисципліни. Структура досліджуваних аграрних ЗВО Республіки Польща показана на рисунку 1.

З рисунку видно, що нормативна частина у Варшавському та Краківському університетах у структурі навчального плану займає майже однакову частку, відповідно 66,3% та 67,2%, у Люблінському університеті природничих наук нормативні дисципліни займають відносно високу частку на рівні 88,6%. Частка практики та інших видів робіт у досліджуваних університетах варіюють від 9,0% в Люблінському УПН до 12,0% у Варшавському СГУ. Варіативна частина у Варшавському та Краківському університетах складає відповідно 21,7% та 23,3%, тоді як в Люблінському УПН їх частка становить лише 2,4%.

Таким чином, за розподілом навчальних дисциплін на нормативну та варіативну частину навчальні плани рівня ліценціат у

Варшавському та Краківському університетам досить подібні, а у Люблінському УПН структура розподілу істотно відрізняється. З метою проведення детального аналізу та порівняння змісту освітніх програм в Україні та Республіці Польща порівняємо цикли дисциплін навчальних планів університетів України та Польщі ототожнивши їх за логічно-змістовним критерієм (табл. 3).

Таблиця 3
Співставлення циклів дисциплін навчальних планів аграрних ЗВО України та Польщі

Цикл навчальних дисциплін в аграрних університетах	
Польщі	Україні
Przedmioty kształcenia ogólnego (Загальноосвітні предмети)	Гуманітарної та соціально-економічної підготовки
Przedmioty podstawowe (Основні предмети)	Природничо-наукової предметної підготовки
Przedmioty kierunkowe (Профільні предмети)	Професійно-орієнтованої підготовки
Przedmioty specjalnościowe – obowiązkowe (Обов'язкові предмети спеціалізації)	Інші види (практика)
Przedmioty specjalnościowe – fakultety (Спецкурси)	
Seminarium + praktyka (Семинар + практика).	

Для визначення структури навчальних планів за циклами навчальних дисциплін у досліджуваних ЗВО розглянемо рисунок 2. З рисунку видно, що у структурі найвищу частку займають дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки, де значення їх частки варіює від 50,5 % у Варшавському СГУ до 70,0% у Люблінському УПН. Дисципліни циклу природничо-наукової предметної підготовки у досліджуваних аграрних ЗВО також займають різну частку: від 9,5 % у Люблінському УПН до 21,1% у Варшавському СГУ.

Відносний паритет у структурі навчальних циклів займають дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки – від 12,9% до 16,3% та практики і інші види, на які припадає від 9,0 до 12,0%. Таким чином, навчальні плани рівня ліценціат напряму підготовки «Zarządzanie» (Управління) та «Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції) в аграрних ЗВО Польщі у розрізі циклів навчальних дисциплін істотно відрізняються.

У досліджуваних аграрних ЗВО Польщі у 2016 р. передбачалась підготовка майбутніх фахівців напряму підготовки «Zarządzanie» (Управління) та «Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції) рівня магістр.

При цьому, у Варшавському сільськогосподарському університеті навчання проводили за єдиним напрямом підготовки «Zarządzanie» (Управління), у Краківському аграрному університеті також за одним напрямом підготовки – «Ekonomia – Zarządzanie i marketing w agrobiznesie» (Економіка – менеджмент в агробізнесі), а у

Люблінському університеті природничих наук – «Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції) за освітньою програмою «Управління та виробництво у харчовій промисловості».

За структурою навчальних дисциплін у розрізі нормативних і варіативних спеціальностей «Менеджмент» ступеня магістр навчальні плани Варшавського СГУ та Люблінського УПН у розрізі освітніх програм за нормативною та варіативною частинами істотно не розрізняються, тоді як у Краківському АУ структура розподілу інша: нормативна частина займає значно вищу частку, що становить 73,3% від загального навантаження, тоді як в решті досліджуваних університетів даний показник варіював від 49,2% до 57,8%.

Порівняно з аграрними ЗВО України, навчальні плани підготовки магістрів не передбачають навчальних та виробничих практик, в той час як в українських аграрних ЗВО частка практики варіювала від 13,7% до 26,7%.

Для вивчення наповнення навчальних планів досліджуваних аграрних ЗВО дисциплінами різних циклів розглянемо значення таблиці 4.

Дисципліна	Варшавський СГУ	Краківський АУ	Люблінський УПН
	«Zarządzanie» (Управління)		«Ekonomia - Zarządzanie i marketing w agrobiznesie» (Економіка – менеджмент в агробізнесі)
Гуманітарної та соціально-економічної підготовки	17	8	7
Природничо-наукової предметної підготовки	4	11	0
Професійно-орієнтованої підготовки	68	85	64
Інші види (практика)	31	16	19
Обсяг програми магістратури	120	120	90

З даних таблиці видно відсутність дисциплін циклу природничо-наукової предметної підготовки у Люблінському УПН, тоді як у Варшавському СГУ та Краківському АУ магістерською програмою передбачено 4 та 11 кредитів відповідно. На дисципліни професійно-орієнтованої підготовки відведено від 64 кредитів у Люблінському УПН до 85 кредитів у Краківському АУ.

Найвищу частку у структурі навчального навантаження займають дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки, де у загальній структурі вона складає від 56,7 до 71,1%.

Таким чином, за структурою навчальних дисциплін у розрізі циклів навчальні плани досліджуваних аграрних університетів Польщі істотно відрізняються.

Виходячи з того, що 30 кредитів ECTS відповідають навчальному навантаженню одного семестру, тоді за умови сумарного

навантаження у 120 кредитів за програмою підготовки магістра у Варшавському СГУ та Краківському АУ термін навчання буде складати два роки, а у Люблінському УПН – відповідно півтора роки.

За даними таблиці 5 видно, що у досліджуваних аграрних ЗВО Польщі підготовка фахівців за магістерськими програмами у кожному з семестрів навчання складає 30 кредитів навчального обсягу, що повністю відповідає рекомендованому середньосеместровому навантаженню.

Таблиця 5
Розподіл дисциплін спеціальності «Менеджмент» ступеня магістр за семестрами в аграрних ЗВО Польщі на основі навчальних планів 2016 р., кредити ECTS

Семестр	Варшавський СГУ <i>«Zarządzanie» (Управління)</i>	Краківський АУ <i>«Ekonomia – Zarządzanie i marketing w agrobiznesie» (Економіка – менеджмент в агробізнесі)</i>	Люблінський УПН <i>«Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції)</i>
1	30	30	30
2	30	30	30
3	30	30	30
4	30	30	0
Обсяг програми	120	120	90

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Загалом, виходячи з аналізу структурно-змістової характеристики навчальних планів підготовки майбутніх менеджерів у досліджуваних аграрних ЗВО робимо висновок про відносну подібність між собою навчальних планів університетів Республіки Польща, та певну відмінність від планів аграрних ЗВО України. Проте, незважаючи на певні дидактичні відмінності, можна зазначити, що в основі концепції підготовки майбутнього менеджера досліджуваних ЗВО лежать вимоги відповідності умовам Болонського процесу, достатньої профільної підготовки, варіативності та мобільності що дозволяє розширювати співпрацю у галузі вищої аграрної освіти й зумовлює розробку відповідних рекомендацій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Закон Республіки Польща «Про вищу освіту» від 27 липня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051641365/T/D20051365L.pdf>
2. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20061210838>
3. W sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) z powodu przystąpienia Czech, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji do Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 309 z 25.11.2005). Rozporządzenie (WE) nr 1888/2005

Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1059/2003.

4. Офіційний сайт Варшавського сільськогосподарського університету (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sggw.pl>

5. Офіційний сайт Краківського аграрного університету (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://urk.edu.pl>

6. Офіційний сайт Люблінського університету природничих наук (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.up.lublin.pl>

REFERENCES

1. Zakon Republiki Polshcha «Pro vyshchu osvitu» vid 27 lypnia 2005 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051641365/T/D20051365L.pdf>
2. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie nazw kierunków studiów <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20061210838>
3. W sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) z powodu przystąpienia Czech, Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Węgier, Malty, Polski, Słowenii i Słowacji do Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 309 z 25.11.2005). Rozporządzenie (WE) nr 1888/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1059/2003.
4. Ofitsiinyi sait Varshavskoho silskohospodarskoho universytetu (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.sggw.pl>
5. Ofitsiinyi sait Krakivskoho ahrarnoho universytetu (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://urk.edu.pl>
6. Ofitsiinyi sait Liublinskoho universytetu pryrodnych nauk (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie) [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.up.lublin.pl>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КАРИЧКОВСЬКИЙ Василь Дмитрович – доктор педагогічних наук, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: модернізація вищої освіти, підготовка менеджерів в аграрних ВНЗ, компаративістика.

КАРИЧКОВСЬКА Світлана Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва

Наукові інтереси: педагогіка, модернізація вищої освіти, іноземна мова, порівняльний аналіз.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS KARYCHKOVSKIY Vasyl Dmytrovych – Dr.

Sc. in Pedagogy, Associate Professor at Marketing and Business Management Department of Educational-scientific Institute of Economics and Business Education, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna.

Circle of scientific interests: modernization of higher education, training of future managers in agrarian universities, comparative analysis.

KARYCHKOVSKA Svitlana Petrivna – PhD.

in Pedagogy, Associate Professor at the Ukrainian and Foreign Languages Department, Uman National University of Horticulture.

Circle of scientific interests: pedagogics, modernization of higher education, foreign languages, comparative analysis.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2019 р.

УДК 37.376

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.5

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

e-mail: kuchay@ukr.net

ШИНКАРУК Василь Дмитрович –

доктор філологічних наук, професор,
декан гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

e-mail: vashyn2010@ukr.net

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології,
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0448-0852>

e-mail: tetyanna@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Українське державотворення на сучасному етапі характеризується глобальним реформуванням усіх сфер соціального життя. Реалізація інклюзивного підходу до навчання дітей з особливостями психофізичних станів розглядається в контексті перспектив і можливостей подальшого розвитку системи спеціальної освіти. Провідні напрями нової парадигми спеціальної педагогіки визначаються гуманізацією, фундаменталізацією та інтеграцією. В гуманістичній інтерпретації мета спеціальної освіти полягає у включенні людини в широкі соціальні стосунки з урахуванням її особистісного розвитку та індивідуальних потреб. На сьогодні спеціальна освіта в Україні представлена системою диференційованого навчання, яке здійснюється в навчальних закладах та установах інноваційного типу: реабілітаційних, оздоровчих, соціально-педагогічних та психолого-медико-педагогічних центрах. Основними державними освітніми закладами для дітей з особливостями психофізичного розвитку є спеціальні дитячі дошкільні заклади, загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри та спеціальні класи при цих закладах. Спеціальні навчальні заклади

для дітей з особливостями психофізичного розвитку реалізують програми початкової, основної та середньої (повної) загальної освіти, складені на основі Державного стандарту спеціальної освіти. Структура спеціальної (інклюзивної) освіти в Україні представлена 8-ми типами спеціальних закладів для дітей з порушеннями слуху, слабчочуючих, з порушеннями зору, слабозорих, з тяжкими порушеннями мовлення, для розумовідсталих, з порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку [1].

Мета статті – дослідити теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інклюзивного навчання у закладах вищої освіти займалися такі вчені: Н. А. Бастун, С. Богданова, І. Д. Зверева, І. Єрмаков, П. М. Таланчук, Г. В. Оникович, І. Б. Іванова, Р. І. Кравченко, Н. Софій, М. І. Томчук, Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд та інші).

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивне навчання є основою і найбільш ефективною формою здобуття якісної освіти людьми з особливими потребами. Але ця форма навчання обмежується переважним охопленням дітей з порушеннями психофізичного розвитку